

- a világra kitáruló étosz (a világ: az ismereteink által megismert jelen pluralisztikus, senkit ki nem záró, semmi megkülönböztetést el nem fogadó emberiség; – étosz: az erkölcsi alapelvekből, készségekből fakadó cselekedetek; – etikus: az ezen cselekedetekből fakadó magatartás jelzője);
- a készség, hogy magunkat Krisztus és országa szolgálatára rendeljük;
- a hívő reménység (remény: Krisztusba vetett hitünk tételeinek földi és halál utáni értelmes és biztonságos várása);
- nyitottság a világra;
- hívő tevékenység a világban:
 - szerető és tevékeny hála,
 - felelősségtudat,
 - a lélek készsége a vidámságra,
 - alkotó tevékenység,
 - a másik ember szerető megismerése,
 - megkülönböztetés nélküli érintkezés az emberekkel,
 - a béke szeretése és a békére törekvés,
 - szerető képesség a megkülönböztetésre.

Nemesszeghy Ervin

A JÓ ÉS ROSSZ INDÍTÁSOK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE

Amikor Szent Ignác a szellemek megkülönböztetéséről szól, akkor a jó és rossz indítások megkülönböztetésének témáját nem az etika vagy a morális teológia, hanem a lelki élet szempontjából közelíti meg. Nem azt keresi, hogy egy emberi tett (actus humanus) erkölcsileg mikor jó és mikor rossz, hanem feltételezi, hogy az Istennel személyes viszonyban álló embert jó és rossz szellemi hatások érik, és ha ilyen hatások alatt szabadon cselekszik, akkor azok jó vagy rossz tettek lesznek, függetlenül attól, hogy erkölcsileg milyen tettnek minősülnek. Ha például valaki a rossz szellem befolyására olyan sokat böjtöl vagy virraszt, hogy egészsége tönkre megy, vagy ellenkezőleg túl sokat pihen, lehetséges, hogy tettének erkölcsi minősítése föl sem merül közvetlenül, mégis a belső indítást rossznak kell tartani. Mindezt egyszerűbben úgy is kifejezhetjük, hogy a rossz szellem sokszor a jónak a látszata alatt kísért, és ellenkezőleg a jó szellem többször olyanra indít, ami látszólag "rossz", "nehéz", "közönséges" vagy "tisztázatlan" (vö. ApCsel 10,14).

Szinte mindennapos tapasztalat a lelki életben, hogy ámtításnak, illetve önámításnak lehetünk áldozatai. Ezért fordít Szent Ignác oly nagy gondot arra, hogy a lelki élet ezen buktatóit felfedje.

A rossz szellem csapdája azoknál, akik bűnt bűnre halmoznak

Mint ismeretes, Szent Ignác egyik alapszabálya az, hogy a rossz és jó szellemek másként járnak el azoknál, akik bűnt bűnre halmoznak, és azoknál, akik bűneik irtogatásában lendülettel haladnak előre. (Vö. Lelki-gyakorlatos-könyv 314, 315.) A rossz szellem ámitásának is mások lesznek a sajátosságai ezen két embercsoportnál. Ezért hasznos lesz, ha ezeket külön tárgyaljuk. Pusztán azt szeretnénk itt megjegyezni, hogy a valóságban e két csoport nem mindig különül el élesen egymástól. Előfordulhat, hogy például valaki bűnei irtogatásában lendülettel halad előre, és a mi Urunk szolgálatában a jóról a jobbra emelkedik, mégis van életében egy olyan terület (pl. érzékiség, hiúság), ahol komolyan még nem tért meg, ahol bűnössége, sebzettsége még nagymértékben gyógyulásra szorul, és ezen a területen az első csoportba, és nem a másodikba tartozik. Ezen a területen tehát más szabályok érvényesek, és más lesz a gonosz lélek csapdája is.

A hazugság atyja

Bár Szent Ignác Lelki-gyakorlatos-könyvében nem tér ki arra, hogyan kell érteni a rossz szellemek mibenlétét, mégis feltételezi, hogy Lucifernek a szolgálatában állnak (vö. Lgy. 136–142), aki az emberi természet "halálos ellensége" és a "hazugság atyja" (vö. Jn 8,44). Ezért a rossz szellem alapvető feladatához tartozik a megtévesztés, az álnokság, a hazugság.

Az első csoportba tartozó embereket a rossz szellem rendszerint úgy kísérti, hogy látszólagos élvezeteket állít eléjük, érzelmi gyönyörök elképzeléseibe merítve őket (vö. Lgy. 314), s közben azzal áltatja őket, hogy tulajdonképpen a bűn nem is rossz; kimagyarázza azokat, a felelősséget pedig igyekszik mindig másra, végül is magára Istenre hárítani, ahogy ezt már ősszüleink esetében is tette.

A mai korban különösen ki vagyunk téve ennek a kísértésnek, mert a közszellem is ezt szajkózza. Talán egyetlen korban sem próbálták annyira leszűkíteni az emberi felelősséget, vagyis szabadságot, mint a mai korban. A legkülönbébb örökléstani, pszichológiai és más elméletekkel próbálják megmagyarázni, hogy a bűnös nem felelős tetteiért. Természetesen van sok olyan betegség, mely korlátozza az ember szabadságát; de ugyanakkor gyakran nem a betegség magyarázza a bűnös tettet, hanem éppen fordítva, a bűn okozhatja, legalábbis részben, a betegséget.

A rossz szellem féligazságokkal áltatja az embert, és meghirdeti az ő országának, a hazugság országának "boldogságait":

*Boldogok a gazdagok, mert övék ez a világ;
Boldogok, akik élvezik önzően az élet gyönyöreit, mert kielégítést nyernek;
Boldogok a rámenősek, mert többet érnek el, mint a szelídek;
Boldogok, akik nem vágyódnak az igazságra – nem fognak kiábrándulni;
Boldogok a kegyetlenek, mert mások félnek tőlük;*

*Boldogok a tisztátalanok, mert előttük semmi sem szent;
Boldogok a békétlenek, mert e világ fiainak hívják őket;
Boldogok vagytok, mikor másokat üldöztök "az igazságért", mert elnyeritek
jutalmatokat.*

A rossz szellem továbbá vigasztalanságba igyekszik dönteni az embert, hogy felhagyjon jó elhatározásával és a komoly lelki étellel. Szent Ignác így írja le a vigasztalanság állapotát: "Vigasztalanságnak nevezem . . . a lélek elsötétülését, a benne támadt zavart, az alacsony és földies dolgok utáni vágyódást, a különböző belső zaklatásoknak és kísértéseknek nyugtalanságát, amelyek az embert remény és szeretet nélkül bizalmatlanságra indítják; amikor a lélek lanyhának, restnek, szomorúnak és Teremtőjétől s Urától mintegy elválasztva érzi magát . . ." (Lgy. 317). A vigasztalanságot egyes lelki írók "lelki szárazságnak", "sivatagélménynek" vagy "alagútélménynek" nevezik. A vigasztalanságban szenvedő ember sötétben érzi magát, tájékozódásában megzavarodott, nem látja az utat, zavarban van, könnyen elcsügged, elveszti bizalmát, hitének, reményének és szeretetének gyengülését tapasztalja. A vigasztalanságot nemcsak az első csoportban lévő ember, hanem a másodikban lévő is gyakran megéli, de más formában. Az első csoportban lévő ember saját életét és az egész világot céltalannak, értelmetlennek, remény nélkülinek találja. A második csoportban lévő ember mintegy Isten jelenlétének hiányát tapasztalja. Mindkettő a sötétség, a vakság állapotában él.

A bűn vakká tesz

Az ószövetségi Szentírásban egy megragadó példát találunk arra, hogy mennyire vakká tesz a bűn. Amikor Dávid megkívánta Batsebát, Eliam lányát, a hetita Urijának a feleségét, Uriját csellel olyan csatába küldte, hogy ott halálát lelje: "Állítsátok Uriját előre, ahol leginkább tombol a harc. Aztán húzódjatok mögüle vissza, hogy eltalálják, és halálát lelje." (2Sám 11,15) Így esett el Urija, hogy Dávid feleségül vehesse Batsebát. Amikor Nátán próféta ezt meghallotta, elment Dávidhoz, és egy példabeszédben tárta fel Dávid bűnének nagyságát. (2Sám 12,1-4) Dávid vakságában nem ismerte fel, hogy a példabeszéd róla szólt, nagyon megharagudott a példabeszédben bemutatott bűnös emberre, és ezt mondta Nátának: "Amint igaz, hogy az Úr él: az az ember, aki ilyen tesz, az a halál fia." (2Sám 12,5) "Erre Nátán így szólt Dávidhoz: 'Magad vagy ez az ember!'" (2Sám 12,7) Vakságából felocsúdva Dávid erre bűnbánatot tartott, és Nátán előtt kijelentette: "Vétekstem az Úr ellen!" (2Sám 12,13)

Az ószövetségi történet megrendítő módon tárja elénk nemcsak azt, hogy a bűn rabbá és vakká tesz, hanem azt is, hogy a bűntől való szabadulás módja: ismét látni, felismerni az igazságot és bűnbánatot tartani. Jól mondja J.H. Newman:

Uram, eléggé megismertem már, milyen borzasztó a bűn rabsága. Ha távol vagy, bárhogy is igyekszem, nem tudok helytállni, akaratosságom, érzékenységem és önzésem uralkodik felettem. Napról napra növekednek bennem, és végül ellenállhatatlanok lesznek. A régi Adám mind erősebb lesz bennem, és végül rabságba ejt. Sok rossz dolgot ismerek, mégis megteszem, végül még én panaszkodom keservesen, hogy rabjuk lettem, és nem tudok velük szakítani. Micsoda zsamokság a bűn! Súlyos teher, megbénít, lenyom. Mi lesz a vége? Drága érdemeidért, mindenhatóságod erejével erre kérek, Uram: adj életet, szentséget és erőt! Szentséges Isten, engedd, hogy erős legyek! Hallhatatlan Isten, tégy kitarotvát! Szent, erős, hallhatatlan Isten, könyörülj rajtam! (A bűn rabszolgasága)

Szent Ignác a Szentírásra és a keresztény hagyományra támaszkodva ugyanilyen irányítást ad a sötétben botorkáló embernek. Ha a vakság a bűntől vagy lanyhaságtól származik, akkor azt bűnbánattal, bűneink lendületes kiirtásával, buzgósággal kell eloszlatni. Ha a sötétség lelki vigasztalanságnak az eredménye, akkor az első és legfontosabb szabály, hogy ne csüggedjünk, és ne változtassunk jófeltételeinket: "A vigasztalanság idején sohase változtassunk, hanem szilárdan és állhatatosan maradjunk meg azoknál a feltételeknél, elhatározásoknál, amelyeket az ilyen vigasztalanságot megelőző időben tettünk; vagy annál az elhatározásnál, amelyre a megelőző vigasztalás idején jutottunk. Mert amint a vigasz idején inkább a jó szellem vezet bennünket és irányít tanácsaival, úgy a vigasztalanságban inkább a gonosz szellem; az ő tanácsaival pedig nem találjuk meg a helyes döntésre vezető utat." (Lgy. 318) Szent Ignác ajánlja továbbá, hogy aki vigasztalanságban van, tartson önvizsgálatot, törekedjék arra, hogy kitarson a türelemben, nyerjen igazi belátást, hogy nem tőlünk függ a lelki vigasz megszerzése vagy megőrzése; alázkodjunk meg, és vessük teljes bizalmunkat Istenbe. (Vö. Lgy. 319, 320, 321, 322) Végül Szent Ignác azt is ajánlja, hogy aki vigasztalanságban szenved, legyen erős és bátor, tartsa fel lelkiállapotát lelkivezetőjének (vö. Lgy. 325, 326), s használja fel ezt az időt arra, hogy gyengeségeit jobban megismerje, mert az ellenség "ahol gyengébbnek talál és örök üdvösségünket illetően védtelenebbeknek, ott támad, és igyekszik legyőzni bennünket." (Lgy. 327)

Az első embercsoportban lévők önámításának jellemzői

Bár tudjuk azt, hogy minden ember egy utánozhatatlan egyed, és így jótulajdonosságai, hibái, kísértései is egyéni színezetet kapnak, mégis vannak közös vonások, melyeket érdemes megfigyelni. Ilyen értelemben beszélhetünk a rossz szellem ámításának jellemzőiről azok számára, akik az első embercsoporthoz tartoznak. Amikor valaki a rossz szellem ámítását magáévá teszi, az ámítás önámítássá válik.

Azoknál, akik súlyos bűnt súlyos bűnre halmaznak, az önámítás gyakran hamis magabiztosságban nyilvánul meg, mely alapvető bizonytalanságot és

ürességet takar. Az ilyen ember bálványába veti bizalmát: A bálvány lehet egy személy, egy intézmény vagy saját érzékisége, anyagiassága, karrierje, hatalomvágya vagy bármilyen "teremtmény", mely az ember számára "abszolúttá válik". De tulajdonképpen minden egyes bálvány elfogadásában az ember önmagát is bálványozza, mert bálványai megválasztásában és elsajátításában magát teszi életének legfőbb normájává. A bálványokból azonban előbb-utóbb kiábrándul az ember. S ha ez nem vezet igaz megtéréshez, akkor megjelenik a cinizmus, mint a kevélység és gőg külső vetülete. Sík Sándor egyik versében úgy jellemzi az ilyen embert, mint aki "cinikus", "röhögő", "aki előtt nem szent az igazság". (Vö. Hívők és hitetlenek)

Egészen más a jellemzője a "becsületes inaszakadtnak", aki látja, hogy mit kellene tennie, de belső erőtlenség miatt nem képes mozdulni. Az ilyennél az önámítás inkább abban áll, hogy saját erőtlenségét bálványozza: nem próbálja meg bűnei elhagyását, mert eleve kijelenti, hogy ő erre képtelen. Nem bízik eléggé Istenben és az ő erejében. Úgy gondolja, hogy senki, még az Isten sem képes őt kiemelni szerencsétlen állapotából.

Fentebb már utaltunk arra, hogy az első csoportban lévő ember más formában éli meg a vigasztalanságot, mint az, aki komolyan rálépett az erény útjára. Az első csoportban lévő ember nem annyira Isten jelenlétének hiányát tapasztalja, hanem saját életét és az egész világot céltalannak, értelmetlennek, remény nélkülinek találja. Egy bizonyos "lelki depresszióban" érzi magát, anélkül, hogy világosan látná, hogy ez az Istentől való "elhagyatottság érzésében" gyökerezik. Hasznos lesz itt röviden megkülönböztetni a belső állapotok és megmozdulások fizikai, lélektani és lelki gyökereit.

A belső állapotoknak és megmozdulásoknak lehetnek egyszerűen fizikai vagy biológiai okai, például a betegségek. Szinte mindenki megtapasztalta már, hogy egy kezdődő komolyabb betegség a levertség érzetét okozhatja. Ugyanígy, ha valaki túlerőlteti magát a munkában, túl keveset alszik, túl sokat iszik vagy dohányzik, ha gyenge idegrendszerrel rendelkezik, olyan állapotba kerülhet, mely a vigasztalansághoz hasonló. – De lehet egy rossz közérzetnek, elcsüggedésnek, sötét állapotnak lélektani magyarázata is. Ha valaki pl. egy jó barátja halálhíreről értesül, vagy ha gyengeségében újból és újból vétkezik, ha olyan közösségben él, ahol nem találja meg a helyét, a vigasztalansághoz hasonló állapotba kerülhet. Ennek természetesen az ellenkezője is igaz: a szép, napos idő, egy jó hír, egy sikerélmény olyan érzéseket válthat ki, amelyek a vigasz állapothoz hasonlóak. – Bizonyos gyakorlattal meg tudjuk állapítani, hogy belső megmozdulásainknak fizikai vagy lélektani gyökerei vannak-e. Ez már csak azért is fontos, mert ha pl. levertségünknek, rossz kedélyállapotunknak fizikai okai vannak, akkor azokat elsősorban fizikai úton (pl. gyógyszerrel, testgyakorlattal, pihenéssel), ha lélektani okai vannak, akkor elsősorban lélektani módszerekkel kell orvosolni. – A lelki életben azok a lelki megmozdulások és állapotok érdekelnek bennünket leginkább, amelyekre nem találunk fizikai vagy lélektani magyarázatot. Ilyenkor beszélünk szorosabb értelemben vett lelki megmozdulásokról vagy állapotokról. Természetesen az

emberben a test és lélek egy valóságot alkot, ezért a fizikai, lélektani és lelki okokat nem tudjuk teljesen szétválasztani. A jó Isten ura testi és lélektani valóságunknak is, és így pl. betegség vagy egy halálhír által is szólhat hozzánk. Mégis hasznos, ha tudatosítjuk azoknak a tényezőknél a természetét, amelyek bennünk a benső megmozdulásokat létrehozzák. A lelki élet mesterei azt mondják, hogy minden külső, természetes ok nélkül csak a jó Isten tud a lélekben vigaszt támasztani.

A rossz szellem csapdája azoknál, akik bűneik irtoztatásában lendülettel haladnak előre

Az előző szakaszban láttuk, hogy a vigasznak és a vigasztalanságnak sok formája van. A vigasz nem jár mindig együtt érzelmi jó érzéssel; "száraz", de értelmes és bensőleg örömteli vigasz is van. Szent Ignác egy igen általános meghatározást ad a vigaszról:

Vigasznak nevezem, amikor a lélekben valamilyen benső megmozdulás támad, aminek következtében a lélek lángoló szeretetre gyullad Teremtője és Ura iránt. Következésképpen, amikor már a föld színén semmi teremtett dolgot sem tud önmagáért szeretni, hanem csak azok Teremtőjében.

Úgyszintén vigasz az, amikor a lélek könnyeket hullat, amelyek őt Urának szeretetére indítják, történjék ez akár a bűnei, akár a Krisztus Urunk szenvedése miatt érzett bánatból, vagy más, egyenesen az ő szolgálatára és dicséretére irányuló dolgok miatt.

Végül vigasznak nevezem a remény, a hit, a szeretet minden gyarapodását és minden benső örömet, amely a mennyei dolgok felé és saját lelke üdvözítésére hívja és vonzza az embert, miközben megnyugtatja és megbékélteti lelkét az ő Teremtőjében és Urában. (Lgy. 316)

Az "érzelmi telítésű" vigaszra jó példát találunk az emmauszi tanítványok történetében, amikor Jézus vándorként hozzájuk szegődik, és megfejt nekik az Írásokat. Fény gyullad lelkükben, "lángol a szívük" (vö. Lk 24,32), és pislákoló reményük újjáéled. Ugyanígy, mikor Szent Ágoston Vallomásaiban leírja a következő szavakat, az érzelemmel telt vigasz klaszszikus leírását is adja:

Későn szerettelek meg, ó Szépség, mindig régi és mindig új!

Későn szerettelek meg;

És valójában te bennem voltál, és én kívüled, és így kerestelek;

És mint idétlen futottam a szépség olyan formái után, melyeket Te teremtetél.

Te velem voltál, és én nem voltam Veled, mert azok a dolgok, melyeknek egyetlen rendeltetésük az, hogy Benned legyenek, visszatartottak Tőled.

Te hívtál, Te kiáltottál, és keresztültörted süketségemet.

*Te fényt gyújtottál, Te ragyogtál, és elűzted vakságomat.
Te jó illat lettél, és belélegeztelek, és sóhajtván vágytam utánad.
Megízleltelek, és most éhezlek és szomjazlak.
Megérintettél, és lángol a szívem öleléseidtől.*

A nem érzelmi töltésű vigaszra példának hozhatjuk Szent Ignác életéből a Cardoner folyó melletti elragadtatását. Visszaemlékezéseiben ő maga így beszél erről 'harmadik személyben':

Midőn jámbor gondolataiba elmerülve jódarabig előrehaladt, arccal a mélyben tovahömpölygő folyó felé leült. Amint ott ült, nyíltni kezdtek lelki szemei, nem abban az értelemben, mintha látomása lett volna, hanem amennyiben sok kérdést megértett és megismert, melyek részben a lelki életre, részben a hitre és részben a tudományra vonatkoztak, és oly nagy megvilágítással voltak összekötve, hogy minden új színben tűnt fel előtte. (Loyolai Szent Ignác Visszaemlékezései, Budapest 1934, 38.o.)

A tévedés lehetősége mindig fennáll

Bármennyire is haladjon előre valaki a lelki életben, bármilyen vigaszokat, megvilágításokat, elragadtatásokat, misztikus élményeket kapjon is a jó Istentől, a tévedés lehetőségétől nem lesz mentes. A rossz szellem készen áll, hogy hatással legyen azokra az emberekre, akik bűneik irtogatásában lendülettel haladnak előre, és az erény útját járják.

Szent Ignác szerint a rossz szellem hamis okokat, ravaszkodásokat, meg tévesztéseket támaszt (vö. Lgy. 329), sőt vigaszokat is ébreszthet azzal a céllal, hogy elvetemült szándékába vonja be a lelket (vö. Lgy. 331). Ezt pedig az erény útját járóknál úgy tudja elérni, hogy a világosság angyalának alakját ölti fel; először jó és szent gondolatokat sugall, aztán igyekszik lassanként a saját célját elérni, olymódon, hogy a lelket a maga rejtett cselzővéseibe és romlott szándékaiba vonja. (Vö. Lgy. 332) Ezért nagyon fontos, hogy gondosan megfigyeljük gondolataink lefolyását. Nem elegendő, hogy valamilyen belső indítás jönak indul; figyelniünk kell arra, hogy miképpen folytatódik és végződik, mind céljában, mind eszközeiben. Hiába kezdődik valami jól, ha az valamilyen rosszban vagy kevésbé jóban folytatódik vagy végződik, "mint amit a lélek azelőtt cselekedni szándékozott, vagy ha gyengíti, nyugtalanítja vagy megzavarja a lelket, és megfosztja a régebben élvezett békéjétől, csendjétől és nyugalmatól, akkor ez világos jele annak, hogy a gonosz szellemtől, előmenetelünk és örök üdvösségünk ellenségétől származik." (Lgy. 333)

Szent Ignác külön kitér arra az esetre, amikor a vigasz előzetes ok nélkül van, tehát kizárólag Istentől, a mi Urunktól származik. Még ebben az esetben is az embernek nagyon meg kell vizsgálnia a vigasz valódi idejét és az utána következő időszakot, amikor a lélek még tüzes a vigasz utóhatásaként. Ebben a második időszakban az ember gyakran tesz elhatározásokat, és alakít ki vélekedéseket saját megszokott gondolkodásmódjából, vagy a jó,

esetleg a rossz szellem hatására. Ezért szükséges az alapos vizsgálat, mielőtt teljes hitelt adnánk nekik és megvalósítanánk. (Vö. Lgy. 336)

Amit Szent Ignác a vigaszról fentebb mond, vonatkozik az ún. magánki nyilatkozatadásokra is. Ezért tapasztaljuk azt, hogy nagy misztikus szentek leírásai misztikus élményeikről sokszor visszatükrözik annak a kornak a teológiai véleményét, amelyben éltek, vagy saját felfogásukat.

Buzgóság és vakbuzgóság

Az eredeti bűn következményeképpen az ember ritkán találja meg a helyes egyensúlyt, a középutat, és a szélsőségek felé tolódik. *In medio stat virtus* – mondja a régi mondás. (Az erény középen van, mindkét szélsőségtől egyaránt távol.) Mindennap tapasztaljuk, hogy a finoman érzékeny lelkiismeret helyett vagy a túl érzékeny, vagy a túl tág lelkiismeret felé akar bennünket vinni a rossz szellem. A buzgóság is a lanyhaság és az oktalan túlbuzgóság között van. A második embercsoportban lévőket a rossz szellem a vakbuzgóságba viszi, hogy így érje el gonosz célját.

Szent Ignác visszaemlékezéseiben egy érdekes epizódot mond el életéből, mely jól illusztrálja akkori vakbuzgóságát. 1522 márciusában öszvérén indult Navarretéből Monserrat felé. Megtérése utáni buzgóságában nagy tetteket akart véghezvinni Isten iránti szeretetből. Amint az úton haladt, utolérte egy mór, és társalgásba elegyedtek. A Boldogságos Szűzről is beszélgettek. A mór kijelentette: nem tudja elhinni, hogy Mária a gyermek Jézus születésénél is szűz maradt. Bármennyi érvet is sorakoztatott fel Ignác, nem tudta eltéríteni a mórt nézetétől. Közben a mór sietve továbbügetett, és eltűnt Ignác szeme elől. Nagyon bántotta az, ami közte és a mór között történt. Felindultság vett rajta erőt, lelkében elégedetlenséget érzett, hogy nem védte meg eléggé a Szűzanya becsületét. Haragra gerjedt a mór ellen, és feltámadt benne a vágy, hogy a mórt felkeresse, és néhány tördőfessel fizessen neki szavaiért. A mór megnevezte ugyan a helységet, ahová tartott, de az országút nem vezetett a helységen keresztül. Mivel nem tudott dönteni, mitévő legyen, úgy határozott, hogy elengedett kantárszárral hagyja az öszvért addig haladni, ahol az út elágazik. Ha az öszvér a helységbe vezető útra tér, akkor fölkeresi a mórt, és néhányszor beledöfi törét; ha pedig nem megy a helység felé, hanem továbbhalad az országúton, akkor békében hagyja. "Úgy is tett, ahogy elgondolta. Tetszett a mi Urunknak, hogy az öszvér megmaradt az országúton, és nem lépett a helység felé vezető útra, jóllehet alig volt távolabb tőle 30-40 lépésnél, és az odavezető út nagyon széles és kényelmes volt." (Loyolai Szent Ignác Visszaemlékezései, Budapest 1934, 31.o.)

Szent Ignác azért mondja el ezt a történetet, hogy megmutassa, mennyire járatlan volt még a lelki életben, mennyire nem volt benne prudencia, mennyire ki volt téve a rossz szellem hatásának. Ezt Visszapillantásaiban maga is elismeri, amikor a történet elmondása előtt ezeket írja: "Ha eszébe jutott egy-egy vezeklés, melyet a szentek végeztek, elhatározta, hogy ő is vállalkozik arra, sőt még nagyobbakat is végez. Ilyen gondolatokban találta minden örömét, mivel az igazi lelki életről még nem volt fogalma, és nem

is tudta, hogy mi az alázatosság, vagy a szeretet, vagy a türelem, vagy az okosság, mely amazokat az erényeket szabályozza és megszabja gyakorlásuk mértékét." (Uo. 30-31.o.)

A második embercsoportban lévők önámításának jellemzői

Azoknál, akik bűneik irtogatásánál lendülettel haladnak előre, és komolyan ráléptek az erények útjára, a rossz szellem sokkal fondorlatosabban igyekszik elérni célját, mint azoknál, akik bűnt bűnre halmoznak. Ennek megfelelően önámításuk is sokkal burkoltabb formában jelenik meg – a jónak látszata alatt. Amikor pl. Szent Ignác arra gondolt, hogy a mórt tőrével megöli, úgy tűnt neki, hogy keresztény hitét és a Szűzanya becsületét védelmezi. Ha a buzgóság nem társul az alázattal, szeretettel, türelemmel és okossággal, akkor abból vakbuzgóság, sőt vallásos fanatizmus lesz. A kereszténységnek és az egyháznak rengeteget ártott, hogy sokan jó elgondolásaikat imprudens módon próbálták megvalósítani. Nem vették észre, hogy ámtás, illetve önámítás áldozatai.

Itt röviden meg kell említenünk, hogy a vakbuzgóság és a vallásos fanatizmus más, mint a prófétaság. A próféták Istennek emberei, akiket Isten meghív, hogy akaratát hirdessék, gyakran egy ellanyhult, ellenséges környezetben. Nem riadnak vissza kemény, kényelmetlen igazságok hirdetésétől sem, hogy felrázzák Isten népét, és az üdvösség útjára állítsák. Eszközeikhez tartoznak a jelen értelmezése, a jövőendő megjósolása, jelképes cselekedetek, melyek mind Isten akaratát igyekeznek közvetíteni. Az egyház életében is szükséges az igazi, prófétai elem megbecsülése és a hamis próféták elleni harc. Az igazi prófétát az különbözteti meg a hamis prófétától, hogy megvan benne az alázat, a szeretet és az engedelmesség; képes elviselni saját eljelentéktelenedését Isten elgondolásával és tervével kapcsolatban. Keresztelő Szent János fogalmazta meg ezt tömör egyszerűséggel az Úr Jézusra és saját magára vonatkozóan: "Neki növekednie kell, nekem kisebbednem." (Jn 3,30) Hogy ez sokszor milyen nehéz, azt Jónás próféta példája mutatja.

A második embercsoportban lévőknel a rossz szellem ámtásának további jellemzője: arra akarja az embert rávenni, hogy a cél szentesíti az eszközt. Ez az ámtás, illetve az ennek megfelelő önámítás különösen akkor veszélyes, amikor az illető már sok munkát, fáradságot és áldozatot fektetett bele egy olyan látszólagosan jó elgondolásba és vállalkozásba, amelyre komolyan elkötelezte magát, és amellyel így mintegy azonosította önmagát. Ilyenkor nagyon nagy az önámítás veszélye, hogy rossz vagy nem egészen tisztességes eszközökkel is továbbviheti vállalkozását. Ezekben az esetekben is az igazi alázat és engedelmesség szelleme segíti át az embert.

Konklúzió: a jó szellemre hangolt ember

Szent Ignác Lelkigyakorlatos-könyvében szabályokat fektet le, hogy megismerjük a bennünk támadt különböző indításokat, hogy a jókat elfogadjuk, és a rosszakat elutasítsuk. (Lgy. 313–328) Ezek a szabályok rend-

kívül hasznosak nemcsak a lelkivezetőknek, hanem minden ember számára, aki komolyan törekszik az Istennel való szeretetkapcsolat elmélyítésére. Szent Ignác két csoportra osztja ezeket a szabályokat, aszerint, hogy olyanokhoz szólnak, akik bűnt bűnre halmoznak, vagy olyanokhoz, akik bűneik irtogatásában már lendülettel haladnak előre, és komolyan ráléptek az erény útjára. A gonosz szellem csapdája ugyanis más lesz az első csoportban lévőknél, mint a második csoportba tartozóknál. A gonosz szellem átmításának és az annak megfelelő önámításnak főbb jellemzőit fentebb felsoroltuk.

Nagyon fontos azonban tudnunk, hogy Szent Ignác szabályait nem szabad "mechanikusan" alkalmaznunk. Azoknak helyes alkalmazása sokkal inkább művészet, pontosabban karizma, mint "technikai tudás". Ezen szabályok helyes alkalmazása ugyanis imában és önmegtágadásban gyökeredzik. Szükséges hozzá továbbá alázat, türelem és okosság, melyek megszabják alkalmazhatóságuk mértékét. Csak akkor képes valaki felismerni a gonosz szellem buktatóit, ha igazán ráhangolódott Isten akaratára, és él benne az őszinte engedelmség szelleme.

George Aschenbrenner – Baranyi Imre

AZ EGZÁMEN, A SZELLEMEK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSÉNEK ÚTJA

Az egzámen, vagyis a lelkiismeretvizsgálat nem egyéb, mint a személyes életünkbe való betekintés és a bennünk működő szellemek, erők, megmozdulások mérlegelése, kiértékelése. Főképp azt szolgálja, hogy megtaláljuk, megérezzük Istent önmagunkban, teljes emberi személyiségünkkel odahajoljunk Istenhez.

Loyolai Szent Ignác Lelkigyakorlatos-könyvében sokszor utal az egzámen ezen szerepére, és arra int, hogy belső megmozdulásainkat (a szellemeket) azonnal egyeztessük igazi énünkkel. Emellett beszélt a szűkebb értelemben vett, formális és a kötött, napi kétszeri egzámenről.

Tanulmányunkban tehát az egzámen Szent Ignác-i értelmezését tartjuk szem előtt. Olyan út ez, amely a szellemek megkülönböztetésére, Istenhez való odafordulásunk tökéletesítésére, az Isten szívéhez való hasonulásra segít.

I. Az egzámen, belső megmozdulásaink tudatosítása

Az egzámen tehát nem visszakanyarodás a múltba, nem turkálás bűneink lomtárában, hanem állapotunk, Istennel való kapcsolatunk hálás tudatosítása.